

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Карапетян Олександр Олександрович

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
ЗАХИСТУ СВОБОДИ СЛОВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕДІА**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2025

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому національному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України

Дубинський Олег Юрійович,

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
проректор із науково-педагогічної роботи,
економічних, юридичних та соціальних питань.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Губанова Тамара Олексіївна,

Приватний вищий навчальний заклад
«Фінансово-правовий коледж»,
директор;

доктор юридичних наук, професор

Чорна Вікторія Григорівна,

Навчально-науковий інститут
«Юридичний інститут Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана»,
професор, заступник завідувача кафедри
публічного та міжнародного права з наукової роботи.

Захист відбудеться «26» вересня 2025 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.07 Запорізького національного університету за адресою: 01601, м. Київ, вул. Госпітальна, 4, конференц-зал «Фортеця».

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2, кім. 101).

Автореферат розісланий «26» серпня 2025 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Титаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Свобода слова є фундаментальною конституційною цінністю та однією з пріоритетних гарантій функціонування демократичного суспільства. Вона забезпечує можливість вільного обміну ідеями, формування громадської думки, здійснення суспільного контролю за діяльністю органів влади та реалізацію інших основоположних прав і свобод людини. Водночас у сучасних умовах цифрової трансформації медіа свобода слова набуває нових змістових характеристик, що потребує переосмислення її правових гарантій та вдосконалення адміністративно-правових механізмів захисту.

Цифровізація медіапростору суттєво змінила способи виробництва, поширення та споживання інформації. Онлайн-платформи, соціальні мережі, відеохостинги та інші цифрові сервіси стали головними комунікаційними каналами, здатними впливати на суспільні процеси, формувати інформаційний порядок денний та громадську думку. Одночасно з цим саме у цифровому середовищі виникають нові виклики для свободи слова: масове поширення дезінформації, маніпулятивних технологій, мови ворожнечі, ризики алгоритмічної дискримінації та непрозорості автоматизованих систем модерації контенту.

Міжнародні організації, зокрема ООН, Рада Європи, ОБСЄ, ЮНЕСКО, у своїх резолюціях та рекомендаціях неодноразово наголошували на важливості адаптації правових механізмів до цифрових реалій, підкреслюючи неприпустимість обмеження свободи слова без дотримання принципів законності, пропорційності та необхідності у демократичному суспільстві. Україна як держава, що інтегрується у європейський правовий простір, зобов'язана імплементувати ці стандарти у своє законодавство.

Актуальність дослідження зумовлюється також відсутністю в Україні системного наукового підходу до проблем адміністративно-правового регулювання свободи слова в умовах цифровізації. Велика частина наукових праць присвячена окремим аспектам інформаційної безпеки або правовим проблемам діяльності традиційних медіа, тоді як питання правового статусу онлайн-платформ, алгоритмічного управління контентом, співрегуляції та саморегуляції медіа, захисту прав користувачів у цифровому середовищі досліджені не досить.

З огляду на це особливої значущості набуває розробка комплексних адміністративно-правових механізмів, які поєднуюватимуть гарантії свободи слова з ефективною протидією сучасним інформаційним загрозам. Така система має базуватися на поєднанні державного регулювання із саморегуляційними та співрегуляційними інструментами, передбачати прозорі процедури модерації контенту, чітке розмежування відповідальності суб'єктів цифрового середовища, впровадження ефективних механізмів судового та адміністративного оскарження рішень онлайн-платформ.

Отже, значення вибраної теми визначається як її теоретичною новизною, так і високою практичною значущістю. Удосконалення адміністративно-правового захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації є

необхідною умовою побудови відкритого, демократичного та безпечного медіапростору в Україні, адаптованого до сучасних технологічних викликів та європейських стандартів. Невирішеність низки проблем, підсилена воєнним станом та інформаційно-психологічним тиском, зумовлює потребу у науковому обґрунтуванні та розробці комплексних пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці провідних учених у галузі адміністративного, інформаційного та медіаправа, зокрема: В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, В.В. Галунька, Т.О. Губанової, В.В. Доненка, О.Ю. Дубинського, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінного, Я.В. Лазура, Д.В. Лученка, О.В. Скрипнюка, В.Г. Чорної, А.М. Школика, І.П. Яковлева, а також напрацювання міжнародних експертів у сфері медіаправа та цифрових технологій. Проте нові виклики, пов'язані з цифровізацією та гібридними загрозами, потребують подальшої розробки правових підходів, здатних забезпечити ефективний захист свободи слова у сучасному цифровому середовищі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до глави 1.9 «Правове забезпечення інформаційної сфери» Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр. та розділу III Стратегії національної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. Основні положення змісту дисертаційної роботи також узгоджуються зі Стратегією інформаційної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 21 грудня 2021 р. № 685/2021 на підставі рішення Ради національної безпеки і оборони України. Дослідження здійснювалося в межах комплексної науково-дослідної роботи Запорізького національного університету.

Мета та задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу наукових джерел, нормативно-правових актів, міжнародних стандартів та практики їх застосування дослідити адміністративно-правові аспекти захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації медіа та розробити пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

Для досягнення вказаної мети в дисертації необхідно вирішити такі *основні задачі*:

- розкрити теоретико-правові засади свободи слова як фундаментальної конституційної цінності та предмета адміністративно-правового регулювання;
- проаналізувати еволюцію адміністративно-правового регулювання свободи слова в Україні та виокремити ключові етапи формування відповідного механізму;
- систематизувати елементи адміністративно-правового механізму захисту свободи слова, визначивши його нормативний, інституційний, процедурний та гарантійний компоненти;

- окреслити систему суб'єктів публічної адміністрації, наділених адміністративно-правовими повноваженнями у сфері захисту свободи слова, та визначити особливості їх компетенції в умовах цифровізації медіапростору;
- проаналізувати основні виклики цифрової трансформації для адміністративно-правового захисту свободи слова, зокрема поширення дезінформації, маніпулятивних технологій, мови ворожнечі, домінування алгоритмів і штучного інтелекту в інформаційному середовищі;
- охарактеризувати правовий статус онлайн-платформ, інформаційних посередників та авторів онлайн-контенту як суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері медіа;
- проаналізувати зарубіжні моделі адміністративно-правового регулювання свободи слова (європейську, американську та китайську) та визначити можливості їх адаптації в Україні;
- обґрунтувати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання захисту свободи слова в умовах цифровізації, включаючи імплементацію принципів пропорційності та мінімального втручання, розвиток саморегуляції і співрегуляції медіаплатформ, удосконалення процедур судового та адміністративного оскарження рішень щодо контенту;
- запропонувати законодавчі зміни, спрямовані на підвищення рівня прозорості алгоритмів онлайн-платформ, протидію дезінформації та мові ворожнечі, посилення інформаційної та кібербезпеки медіа, розвиток медіаграмотності як інструменту адміністративно-правового запобігання інформаційним загрозам.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі адміністративно-правового регулювання та захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації медіапростору.

Предметом дослідження є адміністративно-правові аспекти захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації медіа.

Методи дослідження. Достовірність результатів дослідження забезпечено завдяки використанню сукупності філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, традиційно застосовуваних у адміністративно-правових дослідженнях.

В основі методологічної конструкції дисертаційної роботи лежить системний аналіз, завдяки якому визначено напрями вдосконалення адміністративно-правового захисту свободи слова в умовах цифровізації медіапростору та узгодження їх із міжнародними стандартами (розділ 3, підрозділ 3.2).

Діалектичний метод дозволив простежити еволюцію адміністративно-правового регулювання свободи слова в Україні, встановити закономірності розвитку правових механізмів у контексті цифрової трансформації та виявити тенденції взаємодії держави, суспільства і цифрових платформ (підрозділи 1.1, 1.3).

За допомогою логіко-системного методу сформульовано та уточнено понятійний апарат, зокрема категорії «адміністративно-правовий механізм захисту свободи слова», «цифрова трансформація медіа», «онлайн-платформи

як суб'єкти адміністративно-правового регулювання», «співрегулювання та саморегулювання у медіасфері» (підрозділ 1.2).

Формально-догматичний метод застосовано для змістового аналізу норм Конституції України, Закону України «Про медіа», Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність медіа і визначають роль суб'єктів адміністративного нагляду за цифровими платформами (підрозділи 2.1, 2.2).

Формально-логічний метод використано для дослідження адміністративної відповідальності у сфері медіа, зокрема необхідності закріплення спеціальних складів адміністративних правопорушень за неправомірне блокування контенту та порушення прав користувачів, а також для аналізу процедур судового й адміністративного оскарження рішень онлайн-платформ (підрозділ 2.3).

Порівняльно-правовий метод дав змогу зіставити українське законодавство із європейськими та американськими моделями адміністративно-правового регулювання медіаплатформ, зокрема в частині реалізації принципів пропорційності, прозорості алгоритмів модерації та механізмів співрегулювання (підрозділи 3.1, 3.2).

Для з'ясування сутності та ефективності адміністративних процедур у цифровому медіапросторі застосовано прийоми логічного аналізу та індукції (розділ 3).

Застосування методів аналізу, синтезу та моделювання дозволило сформулювати авторські пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України, спрямованого на забезпечення балансу між свободою вираження поглядів і захистом суспільних інтересів у цифрову епоху (підрозділ 3.2).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, а також міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Емпіричну базу становлять узагальнення практичної діяльності суб'єктів адміністративно-правового регулювання у сфері медіа та цифрових комунікацій. Використано моніторингові звіти міжнародних та національних організацій, статистичні та аналітичні матеріали щодо стану свободи слова та поширення дезінформації в Україні. Дослідження спирається на судову практику Верховного Суду, Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини, у справах, що стосуються захисту свободи вираження поглядів, обмеження доступу до інформації та регулювання діяльності онлайн-платформ. Також проаналізовано довідкові видання, звіти незалежних медіаорганізацій, що відображають сучасні тенденції функціонування цифрового медіапростору та практику саморегулювання онлайн-платформ.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній адміністративно-правовій науці цілісним комплексним дослідженням адміністративно-правових аспектів захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації медіа. Унаслідок проведеного дослідження

сформульовано низку наукових положень та висновків, основні з яких виносяться на захист, зокрема:

уперше:

- сформульовано авторське визначення поняття «адміністративно-правовий механізм захисту свободи слова в умовах цифровізації медіапростору» як системно організованої сукупності нормативних, інституційних, процедурних та гарантійних засобів, що спрямовані на забезпечення реалізації, охорони та відновлення права на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі;

- розроблено класифікацію суб'єктів адміністративно-правового забезпечення свободи слова в цифровому середовищі з урахуванням особливостей їхньої компетенції та функціонального призначення, до якої увійшли: державні регулятори (Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, центральні органи виконавчої влади); органи виконавчої влади загальної компетенції; суб'єкти з делегованими повноваженнями (громадські організації, незалежні медіаради); інституції громадянського суспільства, які здійснюють саморегуляційні та співрегуляційні функції;

- обґрунтовано доцільність нормативного закріплення спеціальних складів адміністративних правопорушень, що пов'язані з: неправомірним блокуванням контенту та обмеженням доступу до нього; порушенням прав користувачів під час модерації та видалення матеріалів; ненаданням або приховуванням інформації про алгоритми модерації та ранжування контенту онлайн-платформами;

- запропоновано концепцію диференційованого адміністративно-правового регулювання діяльності великих онлайн-платформ, які мають істотний суспільний вплив, шляхом запровадження підвищених вимог до прозорості алгоритмів, звітності перед регуляторами та впровадження ефективних механізмів судового та адміністративного оскарження рішень щодо обмеження контенту;

- обґрунтовано необхідність визнання «контент-мейкерів», блогерів та громадянських журналістів суб'єктами, що користуються аналогічними гарантіями свободи слова, як і представники традиційних медіа, за умови дотримання ними етичних стандартів;

удосконалено:

- теоретичні підходи до визначення структури адміністративно-правового механізму захисту свободи слова шляхом уточнення його елементів та їх взаємозв'язку (нормативного, інституційного, процедурного та гарантійного компонентів), а також визначення критеріїв ефективності цього механізму в умовах цифровізації;

- наукове розуміння меж державного втручання у діяльність онлайн-платформ через обґрунтування необхідності закріплення на рівні закону принципів пропорційності, необхідності та мінімального втручання як базових стандартів оцінки правомірності обмежувальних заходів;

- підходи до співвідношення адміністративного регулювання та саморегуляції у сфері медіа, зокрема шляхом обґрунтування доцільності

впровадження моделей співрегуляції, які поєднують державний контроль та участь громадянського суспільства і бізнесу;

- підходи до визначення інформаційної та кібербезпеки медіа як складника адміністративно-правового захисту свободи слова, зокрема шляхом обґрунтування включення найбільших онлайн-видань до переліку об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;

- підходи до адміністративно-правового забезпечення прозорості власності медіа через пропозицію створення єдиного відкритого реєстру медіавласності як інструменту зменшення ризиків прихованої концентрації інформаційного впливу;

набули подальшого розвитку:

- аргументація щодо імплементації в українське законодавство європейських стандартів прозорості алгоритмів, оскарження рішень платформ та видалення незаконного контенту з урахуванням позитивного досвіду Європейського Союзу;

- концепція застосування саморегуляційних і співрегуляційних механізмів у цифровому медіасередовищі (розробка кодексів поведінки для платформ, підтримка фактчекінгових ініціатив, стимулювання добровільної участі онлайн-сервісів у спростуванні недостовірних матеріалів);

- наукові підходи до визначення оптимальної адміністративно-правової моделі захисту свободи слова для України, яка поєднує державний регуляторний нагляд і розвиток саморегуляції медіаплатформ, що відповідає європейським демократичним стандартам;

- розуміння позитивних зобов'язань держави у сфері захисту свободи слова як комплексу заходів, що включають не лише обмежувальні, але і стимулюючі інструменти (створення умов для реалізації свободи слова, підтримка незалежної журналістики, розвиток медіаінфраструктури);

- підходи до кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері цифрових медіа через обґрунтування необхідності внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо неправомірної модерації контенту та порушення прав користувачів;

- положення про медіаграмотність як ключовий адміністративно-правовий запобіжник поширенню дезінформації, що передбачає розробку державної програми медіаосвіти та інтеграцію елементів критичного мислення у систему освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

- *науково-дослідній сфері* – як теоретична та методологічна основа для подальших наукових досліджень проблем адміністративно-правового захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації медіапростору;

- *правотворчості* – для підготовки проєктів нормативно-правових актів та пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері свободи слова;

– *правозастосовній діяльності* – з метою удосконалення питання публічного адміністрування у сфері свободи слова в Україні;

– *навчальному процесі* – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Інформаційне право», «Медіаправо», у підготовці підрозділів підручників та навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей і наукових повідомлень.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на двох науково-практичних конференціях: «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (м. Рига, Латвійська Республіка, 2025 р.); «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 2025 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення у 5 наукових статтях, з них 4 статті опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, у тому числі основного тексту – 198 сторінок. Список використаних джерел налічує 142 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; наведено відомості про апробацію результатів і публікації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади захисту свободи слова» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Свобода слова як правова цінність і предмет адміністративно-правового регулювання»* здійснено комплексний аналіз свободи слова як фундаментальної правової цінності та ключової умови функціонування демократичної держави. Встановлено, що це право одночасно виконує роль засобу самореалізації особистості та інструменту громадського контролю за владою. Підкреслено, що свобода слова має подвійну природу: по-перше, як суб'єктивне природне право людини, невід'ємне від її гідності та самовираження; по-друге, як об'єктивний правовий інститут, закріплений у Конституції України та міжнародних актах.

Акцентовано увагу, що у сучасній українській правовій науці свобода слова розглядається як публічне суб'єктивне право, яке існує та реалізується лише за умови належного правового порядку. Виокремлено головні наукові підходи до визначення меж допустимого обмеження свободи вираження поглядів. Відзначено, що обмеження можливе виключно на підставах, визначених

Конституцією України та міжнародними договорами, та має відповідати критеріям законності, легітимності мети та пропорційності.

Звернено увагу на історичний контекст розвитку свободи слова на українських землях – від вічевих традицій Київської Русі та козацької демократії до обмежувальної політики Російської імперії та радянського тоталітарного режиму. Підкреслено, що лише після здобуття незалежності України свобода слова була закріплена як одна з основоположних конституційних цінностей, а після Революції Гідності – істотно зміцнена в контексті демократичних реформ.

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання свободи слова виступає основним механізмом її практичної реалізації та захисту. Окреслено, що цей механізм включає сукупність нормативно-правових актів («Про інформацію», «Про медіа» тощо), діяльність регуляторних та наглядових органів (Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Міністерство культури та інформаційної політики, Уповноважений Верховної Ради з прав людини), а також адміністративні процедури, спрямовані на забезпечення вільного обміну інформацією та притягнення до відповідальності за незаконні обмеження.

Акцентовано, що головним завданням адміністративно-правового регулювання є забезпечення делікатного балансу між максимально вільним здійсненням свободи слова та захистом інших публічних інтересів. Підкреслено, що в умовах цифрової трансформації медіа виникають нові виклики, що потребують удосконалення наявних механізмів зі збереженням пріоритету свободи вираження поглядів.

У підсумку констатовано, що належне адміністративно-правове забезпечення свободи слова є не лише умовою її реальної реалізації, але й показником демократичної зрілості держави та рівня поваги до прав людини.

У підрозділі 1.2 *«Поняття, ознаки та елементи адміністративно-правового механізму захисту свободи слова»* проаналізовано зміст і правову природу адміністративно-правового механізму захисту свободи слова як ключового елемента публічно-правової системи гарантування прав людини. Встановлено, що ефективність реалізації права на свободу слова безпосередньо залежить від дієвості правових гарантій, які формуються у межах адміністративного права. Акцентовано увагу, що цей механізм є структурованою системою правових засобів, процедур та інституцій, спрямованих на попередження порушень, їх припинення та відновлення порушеного права.

Досліджено наукові підходи до визначення сутності адміністративно-правового механізму. Відзначено, що вітчизняна доктрина розглядає його як частину ширшого державно-владного механізму, який функціонує на засадах верховенства права та реалізується через діяльність уповноважених органів. Обґрунтовано, що у сфері свободи слова адміністративно-правовий механізм має спеціалізовану мету – забезпечення реальної можливості вільного висловлення поглядів за умови дотримання конституційно значущих цінностей, зокрема національної безпеки, громадського порядку, прав інших осіб.

Виокремлено основні ознаки цього механізму: системність і цілісність, нормативна визначеність, участь органів публічної адміністрації, процедурна врегульованість та відповідність міжнародним стандартам, насамперед практиці ЄСПЛ. Зазначено, що механізм має подвійну природу – регулятивну (створення умов для реалізації права) та охоронну (реагування на порушення).

Акцентовано, що основними елементами механізму є: 1) нормативні гарантії, що закріплені у Конституції та спеціальних законах («Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про медіа» тощо); 2) інституційний блок – діяльність уповноважених органів (Омбудсман, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, Міністерство культури та інформаційної політики, органи правопорядку, суди, а також консультативні органи при Президентові України); 3) процедурні засоби – право на звернення, адміністративне та судове оскарження, притягнення винних осіб до адміністративної, дисциплінарної або кримінальної відповідальності; 4) процесуальні гарантії – чіткі правила застосування заходів захисту та контроль за їх законністю.

Відзначено, що адміністративно-правовий механізм захисту свободи слова має як превентивну, так і компенсаторну спрямованість, що забезпечує гнучке реагування на порушення. Обґрунтовано, що його ефективність залежить від узгодженої взаємодії різних суб'єктів та суворого дотримання принципів законності, пропорційності й верховенства права.

У підсумку зазначено, що адміністративно-правовий механізм захисту свободи слова є необхідною умовою реальної реалізації цього права та показником демократичної зрілості держави. Його вдосконалення в умовах цифровізації медіапростору визначено пріоритетним напрямом подальших досліджень.

У підрозділі 1.3 «Структура адміністративно-правового забезпечення у сфері захисту свободи слова» досліджено зміст та структурні елементи адміністративно-правового забезпечення свободи слова як цілісної системи правових та організаційних засобів, спрямованих на реалізацію, охорону і захист цього фундаментального права. Встановлено, що адміністративно-правове забезпечення розглядається як комплексний вплив публічної адміністрації на суспільні відносини у сфері інформації, що реалізується через норми адміністративного права, діяльність уповноважених суб'єктів та спеціальні гарантії.

Проаналізовано наукові підходи до розуміння категорії «адміністративно-правове забезпечення». Зазначено, що в доктрині воно трактується як система заходів упорядкування суспільних відносин, що спрямована на створення умов для реалізації прав громадян, а також на їх правову охорону. Акцентовано увагу, що спільною рисою всіх підходів є визнання цього явища як механізму системного впливу, який поєднує нормативно-правові, організаційно-функціональні та гарантійні елементи.

Виокремлено основні структурні компоненти адміністративно-правового забезпечення свободи слова: 1) нормативна основа – система правових норм Конституції України, міжнародних актів, законів «Про інформацію»,

«Про доступ до публічної інформації», «Про медіа» тощо, які закріплюють право на свободу слова, визначають межі його обмеження та забороняють цензуру; 2) суб'єкти забезпечення – органи публічної адміністрації (центральної та місцеві органи виконавчої влади, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, Уповноважений Верховної Ради з прав людини), органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання та інститути громадянського суспільства; 3) адміністративно-правові відносини, що виникають у процесі реалізації права на інформацію, діяльності ЗМІ, оскарження рішень органів влади та притягнення винних осіб до відповідальності; 4) акти реалізації та акти застосування норм, які забезпечують як безпосереднє використання права (публікація інформації, виконання обов'язку надати дані), так і владне реагування (рішення про ліцензування, приписи регулятора, санкції); 5) гарантії та засоби захисту – адміністративне та судове оскарження, притягнення до адміністративної, дисциплінарної або кримінальної відповідальності, право на відшкодування шкоди.

Узагальнено, що адміністративно-правове забезпечення свободи слова виступає важливим індикатором демократичності держави, а його структурні елементи мають бути орієнтовані на реальний захист права, недопущення свавільних обмежень та ефективного відновлення порушених прав.

Розділ 2 «Особливості адміністративно-правового регулювання свободи слова в умовах цифрової трансформації медіа» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Цифровізація медіапростору: виклики для адміністративно-правового захисту свободи слова»* досліджено вплив цифровізації медіапростору на адміністративно-правові механізми захисту свободи слова в Україні та проаналізовано основні виклики, що виникають у цій сфері. Встановлено, що цифрова трансформація комунікаційного середовища спричинила суттєві зміни в реалізації права на свободу слова, водночас актуалізувавши потребу в оновленні правового регулювання та адміністративних механізмів його забезпечення.

Акцентовано увагу на відсутності комплексного нормативного акта, що регулює свободу слова в Інтернеті, та зазначено, що правові норми залишаються розпорошеними між загальними законами («Про інформацію», «Про медіа», «Про електронні комунікації», «Про захист персональних даних» тощо), які не враховують специфіку цифрових платформ. Виокремлено ключові проблеми: невизначеність правового статусу онлайн-медіа, блогерів та адміністраторів цифрових платформ; низький рівень добровільної реєстрації інтернет-видань; обмеженість гарантій захисту журналістської діяльності для неформалізованих суб'єктів.

Окреслено проблематику дезінформації та маніпулятивного контенту, поширюваного через соціальні мережі, месенджери та анонімні канали. Відзначено, що чинні правові механізми (цивільно-правова, адміністративна та кримінальна відповідальність) мають переважно постфактумний характер і не забезпечують превентивного захисту. Зроблено висновок, що відсутність

визначення поняття «дезінформація» ускладнює правозастосування та притягнення до відповідальності.

Особливу увагу приділено проблемі онлайн-цензури: вказано, що брак чітких процедур та прозорих критеріїв обмеження контенту створює ризики свавільного втручання держави, а застосування санкційного механізму й блокування сайтів часто здійснюється без належного судового контролю, що суперечить міжнародним стандартам.

Обґрунтовано, що додатковими викликами є поширення deepfake-технологій і контенту, створеного генеративним штучним інтелектом, а також зростаюча вразливість медіаінфраструктури до кібератак та технічної ізоляції. Зазначено, що низький рівень цифрової грамотності населення підвищує його вразливість до маніпуляцій і дезінформації, ускладнюючи реалізацію свободи слова.

Зроблено висновок, що цифровізація медіапростору вимагає оновлення адміністративно-правового регулювання на основі принципів законності, пропорційності та гармонізації з міжнародними стандартами. Обґрунтовано, що ефективний механізм має включати: визначення правового статусу цифрових платформ; розроблення прозорих процедур обмеження контенту; посилення кіберзахисту медіа; удосконалення механізмів протидії дезінформації; підвищення медіаграмотності населення. Це забезпечить баланс між гарантіями свободи слова та потребами інформаційної безпеки в умовах цифрової трансформації.

У підрозділі 2.2 «Адміністративно-правове регулювання діяльності онлайн-платформ: межі втручання держави та гарантії свободи слова» досліджено адміністративно-правове регулювання діяльності онлайн-платформ та проаналізовано співвідношення між потребою державного втручання і гарантіями свободи слова. Встановлено, що онлайн-платформи стали основними інфраструктурними елементами сучасного медіапростору, формуючи інформаційну картину дня для більшості населення, зокрема в Україні, де вони перебрали функції традиційних ЗМІ. Акцентовано увагу на подвійній природі їх впливу: з одного боку, платформи сприяють розвитку демократії та реалізації права на свободу вираження поглядів, з іншого – створюють ризики поширення дезінформації, мови ворожнечі та порушення приватності.

Виокремлено проблему визначення легітимних меж державного втручання, яке повинно бути пропорційним, правомірним і не перетворюватися на цензуру. Зазначено, що національне законодавство України перебуває на етапі трансформації: ухвалено Закон «Про медіа», який поширив регулювання на онлайн-платформи та передбачив механізми контролю за їхньою діяльністю, зокрема багаторівневу процедуру санкцій та судовий нагляд за рішеннями Нацради. Відзначено, що українська модель тяжіє до європейського підходу співрегуляції, поєднуючи державний нагляд із добровільною взаємодією платформ.

Окреслено міжнародний досвід: виокремлено європейську модель (DSA, DMA, EMFA), спрямовану на баланс між правами користувачів і

відповідальністю платформ, та американський підхід мінімального втручання, який, однак, передбачає жорсткі заходи у випадках загроз національній безпеці.

Обґрунтовано, що для України з урахуванням гібридної агресії РФ мінімальне втручання є неприйнятним, однак регулювання має відповідати міжнародним стандартам і базуватися на принципах законності, пропорційності та судового контролю.

Зроблено висновок, що ефективне адміністративно-правове регулювання діяльності онлайн-платформ вимагає чітких критеріїв обмеження контенту, прозорих процедур, незалежного нагляду та розвитку співрегуляційних механізмів. Вказано, що одночасно необхідним є підвищення медіаграмотності населення як запобіжника надмірного втручання держави. Оптимальною моделлю для України визначено інклюзивну взаємодію держави, громадянського суспільства та самих платформ, що дозволить забезпечити баланс між інформаційною безпекою та гарантіями свободи слова в умовах цифрової трансформації.

У підрозділі 2.3 «Інститут адміністративної відповідальності як засіб захисту свободи слова в цифровому медіапросторі» проаналізовано сутність та правову природу інституту адміністративної відповідальності як засобу захисту свободи слова в умовах цифрового медіапростору. Встановлено, що цей інститут виконує багатофункціональну роль, поєднуючи охоронну, превентивну, каральну та виховну функції, спрямовані на забезпечення балансу між реалізацією права на свободу вираження поглядів та захистом інших легітимних цінностей – публічного порядку, прав і свобод людини, національної безпеки. Акцентовано увагу, що цифрове середовище породжує нові ризики (такі як дезінформація, мова ворожнечі, кібератаки, маніпуляції суспільною свідомістю), що потребує переосмислення традиційних підходів до адміністративно-правового регулювання.

Досліджено різні доктринальні підходи до визначення поняття адміністративної відповідальності, виокремлено функціональні концепції: охоронну, каральну та управлінську. Зазначено, що адміністративна відповідальність у цифровому середовищі повинна виконувати насамперед превентивну та захисну функції, не перетворюючись на інструмент цензури.

Окреслено правозастосовний аспект із детальним розглядом норм КУпАП, які прямо або опосередковано захищають свободу слова: статті 173-1 (поширення неправдивих чуток), 188-39 (порушення законодавства у сфері персональних даних) та 212-3 (порушення права на інформацію та звернення). Обґрунтовано, що зазначені норми мають ключове значення для забезпечення публічної прозорості та захисту інформаційної безпеки особи, але їх ефективність обмежується правовою невизначеністю та складністю доказування у цифровому середовищі. Вказано на наявні проблеми: труднощі ідентифікації правопорушників, відсутність чіткої регламентації електронних доказів, недостатню координацію між органами влади.

Проаналізовано також положення Закону України «Про медіа», які запроваджують адміністративну відповідальність медіасуб'єктів у формі санкцій Національної ради. Відзначено, що ці заходи мають превентивний

характер, сприяють інформаційній безпеці та недопущенню зловживання свободою слова, особливо в умовах гібридної агресії.

Окремо зазначено роль саморегулювання та співрегулювання як додаткових механізмів захисту свободи слова в цифровому середовищі. Обґрунтовано, що етичні кодекси, редакційні стандарти та внутрішні політики платформ виступають важливими «м'якими» інструментами, які доповнюють адміністративно-правові заходи, забезпечуючи гнучке реагування на інформаційні виклики.

Зроблено висновок, що інститут адміністративної відповідальності є важливим елементом системи захисту свободи слова в цифрову епоху, однак потребує оновлення законодавства, удосконалення доказових процедур та впровадження європейських стандартів пропорційності, аби залишатися засобом саме захисту, а не обмеження свободи вираження поглядів.

Розділ 3 «Перспективи вдосконалення адміністративно-правового захисту свободи слова в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід забезпечення свободи слова в цифровому середовищі: адміністративно-правові моделі»* досліджено та проаналізовано ключові адміністративно-правові підходи демократичних та авторитарних держав до забезпечення свободи слова в умовах цифрової трансформації. Охарактеризовано концептуальні засади, на яких ґрунтуються різні моделі регулювання, встановлено їх основні риси та відмінності, виокремлено ефективні практики, які можуть бути адаптовані в Україні.

Акцентовано увагу на тому, що свобода слова, закріплена у статті 19 Загальної декларації прав людини, статті 10 ЄКПЛ та інших міжнародно-правових актах, у цифрову епоху потребує переосмислення через появу таких викликів, як дезінформація, мова ворожнечі, маніпулятивний контент, пропаганда. Відзначено, що різні держави шукають баланс між захистом інформаційного простору та дотриманням фундаментальних прав людини.

Окреслено три основні адміністративно-правові парадигми: 1) Європейська модель «регульованої свободи» обґрунтована як збалансована та правоцентрична. Проаналізовано DSA та EMFA, якими передбачено прозорість модераційних алгоритмів, гарантії редакційної незалежності та механізми захисту медіаплюралізму. Встановлено, що принцип пропорційності та судовий контроль є ключовими запобіжниками надмірного втручання; 2) Американська модель конституційного лібералізму охарактеризована як така, що мінімізує державне втручання. Зазначено, що Перша поправка до Конституції та судова практика Верховного суду гарантують редакційну автономію платформ; 3) Китайська модель тотального державного контролю окреслена як репресивна та централізована. Встановлено, що Закон про кібербезпеку 2017 р., «Великий фаєрвол Китаю» та діяльність САС обмежують свободу слова, підпорядковуючи її інтересам державної безпеки та ідеологічного контролю.

Зроблено висновок, що ефективне регулювання у демократичних державах базується на принципах пропорційності, прозорості та судового контролю, тоді як авторитарні моделі призводять до свавільного обмеження свободи вираження. Обґрунтовано, що для України оптимальним є поєднання європейських і американських практик із запровадженням прозорих механізмів регулювання, незалежного наглядового органу та чітких гарантій недопущення цензури. Такий підхід дозволить адаптувати міжнародний досвід із урахуванням національних безпекових викликів, забезпечуючи водночас високі стандарти свободи слова.

У підрозділі 3.2 «Напрями удосконалення законодавства України у сфері свободи слова в умовах цифровізації» охарактеризовано основні напрями удосконалення законодавства України у сфері свободи слова в умовах цифровізації, досліджено специфіку правового забезпечення свободи вираження поглядів у цифровому середовищі та проаналізовано актуальні виклики, пов'язані з розвитком інформаційних технологій. Встановлено, що стрімка трансформація інформаційного простору вимагає модернізації національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема європейських.

Акцентовано увагу на необхідності законодавчого унормування правового статусу онлайн-медіа, інтернет-платформ та інформаційних посередників. Виокремлено пропозицію щодо запровадження класифікації онлайн-платформ за критеріями масштабності та суспільного впливу, що відповідає підходам ЄС, закріпленим в «Акті про цифрові послуги» та «Акті про цифрові ринки». Обґрунтовано, що великі платформи мають бути наділені підвищеними обов'язками щодо прозорості алгоритмів, модерації контенту та співпраці з державними органами, тоді як для малих ресурсів доцільним є спрощений регуляторний режим.

Відзначено важливість законодавчого закріплення принципу судового контролю за визначенням правомірності контенту, що унеможливило приватну цензуру та гарантує право на оскарження. Зазначено, що необхідним є розширення гарантій для інтернет-журналістів, блогерів та інших авторів цифрового контенту, які виконують суспільно значущі функції, шляхом прирівняння їхніх прав до прав журналістів традиційних медіа.

Окремо окреслено необхідність розробки чітких дефініцій понять «дезінформація» та «мова ворожнечі», ґрунтованих на міжнародних стандартах, із суворим розмежуванням між умисними маніпуляціями та оціночними судженнями. Зроблено висновок, що ефективна протидія дезінформації має базуватися на комбінації правових механізмів, саморегуляції, підвищенні медіаграмотності та співпраці з онлайн-платформами.

Підкреслено значення забезпечення прозорості медіавласності та захисту онлайн-медіа як об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Обґрунтовано необхідність запровадження механізмів державної відповідальності за непропорційне втручання у свободу вираження, дотримання принципів законності, пропорційності та мінімального втручання у разі обмеження доступу до інформації.

Загалом зроблено висновок, що реалізація запропонованих напрямів дозволить сформувати гнучку та ефективну систему правового регулювання цифрового інформаційного простору, зміцнити гарантії свободи слова та наблизити національне законодавство до європейських стандартів, водночас забезпечуючи баланс між інформаційною безпекою та демократичними цінностями.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено комплексне теоретичне узагальнення та запропоновано новий підхід до вирішення актуального наукового завдання, пов'язаного з адміністративно-правовим забезпеченням захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації медіа. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки:

1. Проаналізовано свободу слова як одну з головних правових цінностей демократичного суспільства та як предмет адміністративно-правового регулювання. Виокремлено подвійний характер цього права як суб'єктивного (природного права особи на самовираження) і як об'єктивного (правового інституту, що потребує нормативного закріплення та державного забезпечення).

Досліджено еволюцію уявлень про свободу слова на українських землях – від вікових традицій Київської Русі, демократичних проявів козацької доби до спроб правового закріплення в період УНР, обмежень радянського часу та подальшого утвердження в умовах незалежної України. Встановлено, що, попри історичні утиски, ідея свободи слова зберігала актуальність і поступово набула сучасного нормативного змісту.

Визначено, що у сучасній Україні свобода слова закріплена на конституційному рівні та конкретизована у низці нормативно-правових актів. Зроблено висновки, що правова система України гармонізується з міжнародними стандартами, передусім із положеннями Європейської конвенції з прав людини та практикою ЄСПЛ, де застосовується трискладовий тест допустимості обмежень свободи вираження поглядів.

Окрему увагу приділено адміністративно-правовому аспекту забезпечення цього права. Вдалось визначити, що адміністративно-правове регулювання охоплює як нормативну базу, так і діяльність відповідних органів (Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, МКІП, Уповноваженого ВРУ з прав людини тощо), які здійснюють контроль, реагування, нагляд і захист.

Виокремлено, що до адміністративно-правового механізму також входять позитивні зобов'язання держави – створення умов для реалізації свободи слова, доступ до публічної інформації, захист журналістів тощо.

Визначено, що свобода слова є не лише фундаментальною демократичною цінністю, а і сферою активного адміністративно-правового впливу, від ефективності якого залежить реальне функціонування правової держави.

2. Проаналізовано концептуальні засади адміністративно-правового механізму захисту свободи слова як системного інструменту реалізації, охорони й відновлення конституційного права на свободу вираження поглядів.

Досліджено історико-правові, доктринальні та нормативні підходи до формування механізму, що функціонує у сфері публічного управління та адміністративної юстиції.

Визначено, що адміністративно-правовий механізм захисту свободи слова в Україні є складником ширшої системи гарантування прав людини і громадянина, яка включає нормативну, інституційну, процедурну та санкційну підсистеми. Виокремлено характерні ознаки цього механізму: цілісність, нормативна визначеність, цільова спрямованість на охорону конкретного права, процедурна урегульованість, функціональна взаємодія публічних суб'єктів, відповідність міжнародним стандартам та позитивно-правова природа.

Уточнено, що структурно адміністративно-правовий механізм складається з основних (норми, відносини, акти реалізації) та додаткових (правосвідомість, правопорядок, тлумачення норм тощо) елементів, які забезпечують як реалізацію права, так і його захист у випадках порушення.

Зроблено висновки, що механізм поєднує регулятивні й охоронні компоненти, діє як превентивно, так і компенсаторно, спирається на міжінституційну взаємодію та реалізується відповідно до принципу верховенства права.

Проаналізовано законодавчу основу функціонування механізму та визначено коло суб'єктів адміністративного впливу й контролю. Досліджено процедурні гарантії, зокрема механізми звернення, оскарження, доступу до інформації, а також форми юридичної відповідальності за посягання на право на свободу слова.

Узагальнено, що ефективність адміністративно-правового механізму захисту свободи слова є індикатором демократичності публічного управління, а його вдосконалення – необхідною умовою побудови правової держави, де свобода вираження не лише декларується, а й гарантовано реалізується через дієві юридичні інструменти.

3. Досліджено структуру адміністративно-правового забезпечення у сфері захисту свободи слова, що є ключовим елементом загальної системи правових гарантій функціонування демократичної інформаційної системи в Україні.

Проаналізовано, що ця структура охоплює сукупність організаційних, нормативних і процедурних компонентів, які забезпечують реалізацію та охорону права на свободу вираження поглядів на національному рівні.

Визначено, що до структури адміністративно-правового забезпечення належать: нормативно-правова база; система суб'єктів; інструменти та процедури реалізації, гарантії та засоби захисту, які забезпечують реальне дотримання права та відновлення порушеного права.

Узагальнено, що структура адміністративно-правового забезпечення є багаторівневою та взаємозалежною системою, що поєднує у собі нормотворчі, регуляторні, контрольні та захисні механізми.

Вона функціонує відповідно до принципів законності, відкритості, пропорційності, верховенства права, поваги до прав людини, що забезпечує її ефективність у демократичному суспільстві.

Визначено потребу в подальшому посиленні координації між суб'єктами забезпечення свободи слова та адаптації нормативної бази до викликів інформаційної епохи.

Зроблено висновок, що ефективне адміністративно-правове забезпечення свободи слова можливе лише за умов цілісності, інституційної злагодженості та належного правозастосування з боку державних органів.

4. Проаналізовано основні виклики, що постають перед адміністративно-правовим механізмом захисту свободи слова в умовах цифровізації медіапростору. Обґрунтовано, що стрімкий розвиток цифрових технологій, соціальних мереж, алгоритмічних платформ та генеративного контенту радикально змінює традиційне розуміння медіа та механізмів правового регулювання інформаційних процесів.

Встановлено, що цифрове середовище характеризується високою динамікою, анонімністю користувачів, транснаціональністю поширення контенту, що ускладнює ідентифікацію правопорушників та ефективне застосування адміністративно-деліктних заходів. Доведено, що класичні адміністративно-правові інструменти виявляються не досить гнучкими й ефективними для реагування на порушення, що виникають у цифровому вимірі свободи слова, зокрема поширення фейків, мови ворожнечі, онлайн-цькування.

Акцентовано увагу на необхідності модернізації наявної нормативно-правової бази, що регламентує функціонування медіа, з урахуванням стандартів Ради Європи, практики ЄСПЛ та положень новітнього українського законодавства, зокрема Закону України «Про медіа». Відзначено, що запровадження механізмів співрегулювання та саморегулювання може стати ефективним інструментом превентивного впливу та забезпечення балансу між свободою слова й публічними інтересами.

Запропоновано оновлення адміністративно-правового механізму з акцентом на поєднання правового регулювання із добровільним дотриманням етичних норм, підвищення цифрової компетентності суб'єктів інформаційної діяльності та створення умов для ефективної взаємодії держави, громадянського суспільства та бізнесу.

Вказано, що пріоритетом має залишатися забезпечення свободи вираження поглядів як базової конституційної цінності в межах інформаційної безпеки та захисту гідності особи.

5. Встановлено, що онлайн-платформи стали ключовими гравцями у сучасному медіапросторі, здійснюючи значний вплив на формування громадської думки, доступ до інформації та реалізацію свободи слова. Обґрунтовано, що особливості функціонування таких платформ, зокрема алгоритмічні стрічки, модерація контенту та системи рекомендацій, потребують особливої уваги з боку адміністративно-правового регулювання.

Проаналізовано нормативно-правову базу України у сфері регулювання медіа та онлайн-платформ, зокрема положення Закону України «Про медіа», акцентовано увагу на положеннях, що стосуються заходів реагування Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, включно з правом ініціювати припинення діяльності онлайн-видань у разі систематичних порушень. Відзначено, що така модель передбачає низку запобіжників проти зловживань, серед яких – попередження, судовий контроль і пропорційність заходів впливу.

Доведено, що адміністративно-правове втручання у діяльність онлайн-платформ є допустимим за умови дотримання принципів законності, необхідності, пропорційності та демократичного контролю. Вказано на доцільність імплементації кращих практик ЄС, які передбачають прозорість алгоритмів, механізми оскарження рішень платформи та зобов'язання щодо видалення незаконного контенту.

Запропоновано удосконалення вітчизняного адміністративно-правового механізму через розвиток співрегуляції за участю держави, платформ і громадськості, а також уточнення меж дозволеного втручання держави задля уникнення загроз цензури.

Ефективне адміністративно-правове регулювання онлайн-платформ є необхідною умовою забезпечення свободи слова в цифрову епоху за умови дотримання стандартів прав людини та гарантування відкритого доступу до інформації.

6. Проаналізовано сутність і трансформацію інституту адміністративної відповідальності в контексті цифровізації суспільства та стрімкого розвитку медіаплатформ. Обґрунтовано, що адміністративна відповідальність є одним із ключових засобів реагування держави на порушення у сфері свободи слова, забезпечуючи правовий баланс між реалізацією цього фундаментального права і захистом національної безпеки, громадського порядку, прав інших осіб, інформаційної етики та публічного інтересу.

Встановлено, що сучасне нормативне регулювання, зокрема положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, створює базу для притягнення до адміністративної відповідальності за дії, що порушують вимоги законодавства про інформацію, персональні дані, мову ворожнечі, порядок доступу до публічної інформації. Доведено, що ефективне застосування цих норм значною мірою залежить від здатності держави встановлювати особу порушника, доводити факт правопорушення та дотримуватися принципу пропорційності санкцій.

Акцентовано увагу на тому, що в умовах цифрового середовища виникає низка викликів для правозастосовної практики, зокрема, анонімність користувачів, екстериторіальність платформ, швидкоплинність і вірусність інформаційних потоків. У зв'язку з цим відзначено, що інститут адміністративної відповідальності має бути доповнений превентивними механізмами, зокрема саморегулюванням, співрегулюванням, етичними кодексами онлайн-медіа та алгоритмічною прозорістю.

Запропоновано удосконалити адміністративно-деліктне законодавство шляхом цифровізації процесу виявлення порушень, посилення контролю за медіа в межах, що не обмежують свободу слова, та впровадження процедур оцінки ризиків втручання у вираження поглядів. Вказано, що держава повинна не лише карати, але і сприяти формуванню інформаційної культури, що ґрунтується на відповідальності за публічне слово.

Таким чином, обґрунтовано, що інститут адміністративної відповідальності у цифрову епоху має бути реформований відповідно до принципів верховенства права, правової визначеності та пропорційності з урахуванням практики ЄСПЛ і міжнародних стандартів у сфері свободи вираження.

7. Встановлено, що свобода слова в умовах цифрової трансформації розглядається провідними правовими системами як базова демократична цінність, яка водночас потребує адаптації механізмів захисту до нових інформаційних викликів. Звернено увагу на те, що глобальна цифровізація зумовила появу феноменів, які одночасно розширюють можливості самовираження та створюють загрози для демократичного порядку: дезінформації, мови ворожнечі, маніпулятивного контенту, пропаганди, а також системного використання інформаційних технологій у гібридних війнах.

Виокремлено три принципово різні адміністративно-правові моделі, що відображають специфіку політико-правових систем держав:

1) Європейська та британська модель регульованої свободи базуються на активному державному втручанні в цифровий простір за обов'язкового дотримання принципів пропорційності, верховенства права та прав людини. Зроблено висновок, що такі акти, як Digital Services Act (DSA), European Media Freedom Act (EMFA) та Online Safety Act 2023, закріплюють системні запобіжники проти надмірного обмеження свободи вираження;

2) Американська модель конституційного лібералізму вирізняється мінімальним державним втручанням і домінуванням судового контролю, що забезпечує максимальний захист свободи слова відповідно до Першої поправки Конституції Сполучених Штатів Америки. Встановлено, що редакційна автономія платформ, гарантована розділом 230 Закону про телекомунікації 1996 р., фактично унеможливорює державне регулювання контенту, що, з одного боку, сприяє збереженню високих стандартів свободи вираження, а з іншого – створює умови для поширення дезінформації та маніпуляцій;

3) Китайська репресивна модель характеризується домінуванням концепції «інформаційного суверенітету» та тотальним державним контролем. Встановлено, що обмеження свободи слова у Китайській Народній Республіці виправдовується потребами національної безпеки та соціальної стабільності, але фактично спрямовані на забезпечення політичної лояльності. Зроблено висновок, що така модель несумісна з демократичними стандартами та створює системні ризики для прав людини.

Звернено увагу на те, що сучасний глобальний дискурс зміщується від абсолютизації свободи слова до її розуміння як права, реалізація якого пов'язана з відповідальністю. Європейський та британський підходи демонструють найбільш збалансовану взаємодію між безпекою і свободою вираження, тоді як американська модель акцентує на недоторканності цього права, а китайська – на його повному підпорядкуванні державним інтересам.

Зроблено висновок, що для України доцільним є поєднання позитивного досвіду ЄС та Сполучених Штатів Америки з акцентом на прозорості медіавласності, створенні незалежного регулятора, забезпеченні редакційної свободи та обмеженні державного втручання виключно у випадках, передбачених міжнародними стандартами. Водночас категорично неприйнятним є наслідування авторитарних практик, оскільки це суперечить правам людини та європейським цінностям.

8. Встановлено, що цифровізація кардинально змінює умови реалізації свободи слова, вимагаючи адаптації правового регулювання до нових викликів. Звернено увагу на те, що традиційні правові механізми не забезпечують ефективного регулювання інформаційного обігу в умовах глобалізованого та децентралізованого цифрового середовища, що актуалізує необхідність розробки комплексних законодавчих змін.

Виокремлено ключові напрями вдосконалення законодавства, серед яких: унормування правового статусу суб'єктів інформаційної діяльності в цифровому середовищі, диференціація правового режиму онлайн-платформ залежно від їх суспільного впливу, закріплення обмеженої відповідальності інформаційних посередників та гарантій судового контролю за блокуванням контенту.

Зроблено висновок, що особливого значення набуває запровадження класифікації онлайн-платформ за європейським зразком (DSA, DMA), що дозволить встановити спеціальні обов'язки для великих платформ щодо прозорості алгоритмів, модерації контенту та співпраці з регуляторами.

Звернено увагу на необхідність законодавчого визнання статусу інтернет-журналістів, блогерів та інших авторів онлайн-контенту, а також прирівняння їхніх прав до прав традиційних журналістів за умови дотримання професійних стандартів. Це сприятиме інтеграції нових форм медіа у систему демократичного контролю та підвищенню довіри до них.

Встановлено, що у сфері боротьби з дезінформацією та мовою ворожнечі законодавчі ініціативи мають ґрунтуватися на вузько сформульованих дефініціях, міжнародних стандартах і процедурах, які передбачають доведення умислу на завдання шкоди.

Підсумовано, що запропоновані напрями поєднують захист фундаментальних прав з реагуванням на цифрові виклики та відповідають європейським стандартам. Реалізація цих змін зміцнить гарантії свободи слова, забезпечить баланс між інформаційною безпекою та правами людини, а також сприятиме демократичному розвитку та європейській інтеграції України.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Карапетян О.О. Законодавче забезпечення свободи слова в цифрову епоху: український контекст і напрями вдосконалення. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 2(70). Р. 137–145. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.2.19>.
2. Карапетян О.О. Адміністративно-правовий механізм захисту свободи слова: понятійно-структурний аналіз. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 670–677. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.100>.
3. Карапетян О.О. Адміністративно-правові виклики забезпечення свободи слова в цифрову епоху. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4(86). С. 538–544. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.86>.
4. Карапетян О.О. Онлайн-платформи як об'єкт адміністративно-правового регулювання: виклики для свободи слова. *Правові новели*. 2025. № 25. С. 240–248. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.31>.
5. Карапетян О.О. Адміністративно-правові підходи до забезпечення свободи слова в цифрову епоху: зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 721–724. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/170>.
6. Карапетян О.О. Свобода слова: правова природа та адміністративно-правові засади регулювання. *Proceedings of the international scientific conference “Modern Achievements in Legal Science and Practice”*, Riga, the Republic of Latvia, March 19–20, 2025. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2025. Р. 193–199. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-51>.
7. Карапетян О.О. Адміністративно-правова структура механізму забезпечення свободи слова. *Права людини та публічне врядування : матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 456–463. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-121>.*

АНОТАЦІЇ

Карапетян О.О. Адміністративно-правові аспекти захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації медіа. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2025.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правових аспектів захисту свободи слова в умовах цифрової трансформації медіа. Встановлено, що цифровізація медіапростору істотно змінила умови функціонування свободи слова, зумовивши появу нових форм її обмежень, переосмислення традиційних гарантій і потребу в удосконаленні адміністративно-правових механізмів захисту.

Обґрунтовано, що адміністративно-правові інструменти, покликані захищати свободу слова, мають трансформуватися відповідно до динамічних змін цифрового середовища та сучасних викликів, пов'язаних із діяльністю онлайн-платформ, поширенням дезінформації, маніпулятивними технологіями впливу на громадську думку та застосуванням штучного інтелекту.

Досліджено теоретико-правові засади захисту свободи слова як фундаментальної конституційної цінності та предмета адміністративно-правового регулювання. Визначено, що свобода слова є однією з базових гарантій демократичного суспільства, яка набуває особливої актуальності в умовах цифрових комунікацій. Проаналізовано еволюцію адміністративно-правового регулювання свободи слова в Україні та виокремлено його ключові етапи, зокрема запровадження спеціального медіазаконодавства, посилення ролі Національної ради з питань телебачення і радіомовлення та формування правових засад діяльності онлайн-платформ.

Зазначено, що адміністративно-правовий механізм захисту свободи слова складається з нормативного, інституційного, процедурного та гарантійного компонентів, які в цифрову епоху потребують оновлення та узгодження з міжнародними стандартами.

Виокремлено ознаки та елементи адміністративно-правового механізму захисту свободи слова, серед яких: наявність системи адміністративно-правових норм, що визначають межі втручання держави; функціонування спеціально уповноважених органів (регуляторів медіа та цифрових платформ); запровадження процедур адміністративного контролю за контентом; застосування адміністративної відповідальності за порушення прав у сфері медіа. Встановлено, що ефективність механізму значною мірою залежить від балансу між захистом свободи слова та протидією зловживанням у цифровому середовищі.

Наведено класифікацію органів публічної адміністрації, які реалізують адміністративно-правові повноваження у цій сфері, зокрема державних регуляторів, органів виконавчої влади, суб'єктів, наділених делегованими повноваженнями, та інституцій громадянського суспільства. Обґрунтовано, що ефективність адміністративного регулювання у сфері медіа можлива лише за умови чіткого розмежування компетенції цих суб'єктів, запровадження процедурної прозорості їхньої діяльності та забезпечення механізмів публічної підзвітності.

Досліджено особливості адміністративно-правового регулювання свободи слова в умовах цифровізації медіапростору. Проаналізовано ключові виклики цифрової трансформації для адміністративно-правового захисту свободи слова, зокрема: стрімке поширення онлайн-платформ, домінування алгоритмів у формуванні інформаційного порядку денного, масове використання технологій Big Data та штучного інтелекту, зростання обсягів дезінформації та маніпулятивного контенту. Встановлено, що адміністративно-правові механізми мають враховувати ризики алгоритмічної дискримінації, закритості автоматизованих систем модерації контенту та можливості їх використання як інструменту цензури.

Визначено, що в Україні відсутня цілісна система адміністративного нагляду за цифровими платформами, що призводить до прогалин у захисті свободи слова. Зазначено, що втручання держави у діяльність платформ має ґрунтуватися на принципах пропорційності та необхідності, а будь-які обмежувальні заходи повинні супроводжуватися ефективними процедурами судового та адміністративного оскарження. Проаналізовано зарубіжні моделі адміністративного регулювання діяльності платформ, зокрема досвід Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки, виокремлено можливості їх адаптації в Україні.

Розглянуто інститут адміністративної відповідальності як засіб захисту свободи слова в цифровому медіапросторі. Встановлено, що чинне законодавство України не містить спеціальних складів адміністративних правопорушень, пов'язаних із порушенням прав користувачів у цифрових медіа, що створює правову невизначеність. Запропоновано удосконалити Кодекс України про адміністративні правопорушення шляхом закріплення окремих складів правопорушень, пов'язаних із неправомірним блокуванням контенту, ненаданням інформації про алгоритми модерації та порушенням прав користувачів під час видалення їхнього контенту.

Проаналізовано перспективи вдосконалення адміністративно-правового захисту свободи слова в Україні. Виокремлено три основні адміністративно-правові моделі: європейську, що базується на поєднанні регуляторного нагляду та саморегулювання; американську, орієнтовану на мінімальне втручання держави та пріоритет приватного регулювання; китайську, що характеризується жорсткою адміністративною регламентацією, домінуванням державного контролю над інформаційним простором і широким використанням технологічного моніторингу для обмеження поширення небажаного контенту. Встановлено, що для України найбільш прийнятною є європейська модель, яка дозволяє поєднати державний контроль із розвитком саморегулювання та співрегулювання медіаплатформ. Такий підхід забезпечує баланс між захистом прав людини, зокрема свободи слова, та необхідністю протидії дезінформації та іншому шкідливому контенту в цифровому середовищі.

Запропоновано комплексні напрями удосконалення законодавства України у сфері свободи слова в умовах цифровізації, які мають на меті не лише адаптацію національного правового поля до сучасних технологічних викликів, але й формування стійкої демократичної моделі функціонування медіапростору, орієнтованої на забезпечення балансу між свободою вираження поглядів, захистом суспільних інтересів та гарантіями інформаційної безпеки.

Виокремлено ключові вектори законодавчих змін, серед яких: унормування правового статусу суб'єктів цифрового інформаційного середовища, включаючи онлайн-платформи, інформаційних посередників, агрегаторів новин та авторів онлайн-контенту; запровадження диференційованого регулювання для великих платформ, які мають істотний суспільний вплив, із підвищеними вимогами до прозорості алгоритмів, модерації контенту та співпраці з регуляторними органами; закріплення на рівні закону принципів

пропорційності та мінімального втручання, що мають стати базовими критеріями для оцінки правомірності обмеження доступу до інформації.

Обґрунтовано доцільність визнання блогерів та громадянських журналістів суб'єктами, які користуються аналогічними гарантіями свободи вираження, як і представники традиційних медіа, за умови дотримання ними етичних стандартів. Відзначено необхідність створення єдиного відкритого реєстру медіавласності, що забезпечить прозорість джерел фінансування та знизить ризики прихованої концентрації інформаційного впливу.

Зазначено, що важливим складником удосконалення правового регулювання є імплементація міжнародних стандартів протидії дезінформації та мові ворожнечі на основі чітких дефініцій, орієнтованих на наявність умислу та реальної суспільної небезпеки. Наголошено на доцільності застосування співрегуляційних і саморегуляційних механізмів, зокрема впровадження кодексів поведінки для платформ, підтримки фактчекінгу та стимулювання добровільної участі онлайн-сервісів у спростуванні недостовірних матеріалів.

Особливу увагу приділено необхідності посилення інформаційної та кібербезпеки медіа шляхом визнання найбільших онлайн-видань частиною критичної інформаційної інфраструктури, а також запровадження дієвих гарантій безперешкодного доступу громадян до суспільно значущих ресурсів навіть в умовах надзвичайних ситуацій.

Відзначено роль медіаграмотності як основного адміністративно-правового запобіжника поширенню дезінформації, запропоновано розробку державної програми медіаосвіти та інтеграцію критичного мислення у систему освіти.

Обґрунтовано, що реалізація цих законодавчих ініціатив дозволить гармонізувати національне правове поле зі стандартами ЄС і Ради Європи, зміцнити демократичні інститути та забезпечити розвиток відкритого, плюралістичного та безпечного цифрового медіапростору в Україні. Зроблено висновок, що такий підхід є ключовою умовою для збереження свободи слова в умовах гібридних загроз та активного використання інформаційних технологій у політичних і соціальних процесах.

Систематизовано результати дослідження. Обґрунтовано, що адміністративно-правовий захист свободи слова в умовах цифрової трансформації медіа потребує комплексного підходу, який поєднує гарантії прав людини з ефективними механізмами протидії технологічним загрозам. Встановлено, що успішна імплементація запропонованих заходів дозволить наблизити національне законодавство до європейських стандартів, забезпечити належний баланс між свободою вираження та необхідними обмеженнями та створити умови для сталого розвитку демократичного медіапростору в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, адміністративно-правовий механізм, дезінформація, демократичний медіапростір, медіаграмотність, онлайн-платформи, пропорційність і мінімальне втручання, саморегулювання і співрегулювання, свобода слова, цифровізація медіапростору.

Karapetian O.O. Administrative and legal aspects of the protection of freedom of speech in the context of the digital transformation of the media. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the administrative and legal aspects of protecting freedom of speech in the context of the digital transformation of the media. It is established that the digitalization of the media space has significantly changed the conditions for exercising freedom of speech, leading to the emergence of new forms of its restriction, the reconsideration of traditional guarantees, and the need to improve administrative and legal protection mechanisms.

It is substantiated that administrative and legal instruments designed to protect freedom of speech must be transformed in accordance with the dynamic changes of the digital environment and modern challenges related to the activities of online platforms, the spread of disinformation, manipulative technologies influencing public opinion, and the use of artificial intelligence.

The theoretical and legal foundations of freedom of speech as a fundamental constitutional value and as an object of administrative and legal regulation have been examined. It is determined that freedom of speech is one of the basic guarantees of a democratic society, which acquires special relevance in the conditions of digital communications. The evolution of administrative and legal regulation of freedom of speech in Ukraine has been analyzed, and its key stages have been identified, including the introduction of specialized media legislation, the strengthening of the role of the National Council on Television and Radio Broadcasting, and the formation of legal principles for the operation of online platforms.

It is noted that the administrative and legal mechanism for the protection of freedom of speech consists of normative, institutional, procedural, and guarantee components, which, in the digital age, require modernization and alignment with international standards. The features and elements of this mechanism are identified, including: the existence of a system of administrative and legal norms defining the limits of state intervention; the functioning of specially authorized bodies (media and digital platform regulators); the introduction of administrative control procedures over content; and the application of administrative liability for violations of media-related rights. It is established that the effectiveness of the mechanism largely depends on maintaining a balance between protecting freedom of speech and countering abuses in the digital environment.

A classification of public administration bodies exercising administrative and legal powers in this field is provided, including state regulators, executive authorities, entities vested with delegated powers, and civil society institutions. It is substantiated that the effectiveness of administrative regulation in the media sphere is possible only under conditions of a clear delineation of competences among these entities, the introduction of procedural transparency in their activities, and the establishment of mechanisms for public accountability.

The specific features of administrative and legal regulation of freedom of speech in the context of digitalization of the media space have been investigated. The key challenges of digital transformation for administrative and legal protection of freedom of speech are analyzed, including: the rapid proliferation of online platforms, the dominance of algorithms in shaping the information agenda, the mass use of Big Data technologies and artificial intelligence, and the increase in disinformation and manipulative content. It is established that administrative and legal mechanisms must take into account the risks of algorithmic discrimination, the opacity of automated content moderation systems, and the potential for their use as instruments of censorship.

It is determined that Ukraine lacks a coherent system of administrative oversight of digital platforms, which leads to gaps in the protection of freedom of speech. It is emphasized that state intervention in platform activities should be based on the principles of proportionality and necessity, and any restrictive measures must be accompanied by effective procedures for judicial and administrative appeal. Foreign models of administrative regulation of platform activities, particularly the experience of the European Union and the United States, are analyzed, and opportunities for their adaptation in Ukraine are highlighted.

The institution of administrative liability as a means of protecting freedom of speech in the digital media space has been examined. It is established that the current legislation of Ukraine does not contain specific administrative offenses related to violations of users' rights in digital media, creating legal uncertainty. It is proposed to improve the Code of Ukraine on Administrative Offenses by introducing separate provisions on offenses related to unlawful content blocking, failure to provide information on moderation algorithms, and violations of users' rights during content removal.

The prospects for improving the administrative and legal protection of freedom of speech in Ukraine are analyzed. Three main administrative and legal models are identified: the European model, based on a combination of regulatory oversight and self-regulation; the American model, oriented towards minimal state intervention and the priority of private regulation; and the Chinese model, characterized by strict administrative regulation, the dominance of state control over the information space, and extensive use of technological monitoring to restrict the dissemination of undesirable content. It is established that the European model is the most appropriate for Ukraine, as it allows for the combination of state oversight with the development of self-regulation and co-regulation of media platforms. This approach ensures a balance between the protection of human rights, particularly freedom of speech, and the need to counter disinformation and other harmful content in the digital environment.

Comprehensive directions for improving Ukrainian legislation on freedom of speech in the context of digitalization are proposed. They aim not only to adapt the national legal framework to modern technological challenges but also to establish a stable democratic model for the functioning of the media space, oriented toward maintaining a balance between freedom of expression, the protection of public interests, and guarantees of information security.

The key vectors of legislative reform are outlined, including: regulating the legal status of entities within the digital information environment, such as online platforms, information intermediaries, news aggregators, and online content creators; introducing differentiated regulation for large platforms with significant public impact, imposing higher transparency requirements for algorithms, content moderation, and cooperation with regulatory bodies; and enshrining the principles of proportionality and minimal intervention at the legislative level as fundamental criteria for assessing the legitimacy of restricting access to information.

The advisability of recognizing bloggers and citizen journalists as entities entitled to similar guarantees of freedom of expression as representatives of traditional media – provided they comply with ethical standards – is substantiated. The necessity of creating a unified open media ownership register is emphasized, as it would ensure transparency of funding sources and reduce the risks of hidden concentration of informational influence.

It is noted that an essential component of improving legal regulation is the implementation of international standards for countering disinformation and hate speech, based on clear definitions focused on intent and actual public danger. The feasibility of applying co-regulatory and self-regulatory mechanisms is highlighted, including the introduction of codes of conduct for platforms, support for fact-checking initiatives, and encouragement of voluntary participation by online services in refuting false information.

Particular attention is given to the need to strengthen media information and cybersecurity by recognizing major online outlets as part of the critical information infrastructure and ensuring effective guarantees of citizens' uninterrupted access to socially significant resources, even in emergencies.

The role of media literacy as a primary administrative and legal safeguard against the spread of disinformation is underlined. It is proposed to develop a state media education program and integrate critical thinking into the educational system.

It is substantiated that the implementation of these legislative initiatives will harmonize the national legal framework with EU and Council of Europe standards, strengthen democratic institutions, and ensure the development of an open, pluralistic, and secure digital media space in Ukraine. It is concluded that such an approach is a key condition for preserving freedom of speech under hybrid threats and the active use of information technologies in political and social processes.

The research findings are systematized. It is justified that the administrative and legal protection of freedom of speech in the context of the digital transformation of the media requires a comprehensive approach combining human rights guarantees with effective mechanisms for countering technological threats. It is established that the successful implementation of the proposed measures will bring national legislation closer to European standards, ensure an appropriate balance between freedom of expression and necessary restrictions, and create conditions for the sustainable development of a democratic media space in Ukraine.

Key words: *administrative and legal mechanism, administrative and legal protection, democratic media space, digitalization of the media space,*

disinformation, freedom of speech, media literacy, online platforms, proportionality and minimal intervention, self-regulation and co-regulation.

Підписано до друку 25.08.2025. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1143.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.

